

FENNTARTHATÓSÁG

ÖSSZEFOGLALÓ¹

Mára a fenntartható fejlődés és az emberi jóllét szempontjainak figyelembevétele nélkül nem lehet hosszabb távon sikeres egyetlen szervezet sem, nemhogy egy (jóléti) állam. Az állam és a kormányzás feladatai és szerepe sokféle módon megközelíthető, de jelen fejezetben azt az oldalát szeretnénk kiemelni és körbejárni, amely szerint **az állam legfőbb célja és feladata: biztosítani a lehetőséget az állampolgárai számára, hogy jóllétben, boldogan éljenek.**

Ennek a célnak a megvalósítása során természetesen számos olyan tevékenységet el kell látnia, amely klasszikus értelemben vett állami feladat, mint például a gazdasági kiegyenlítés vagy a közjavak gondozása, az újraelosztás stb.

- **Az intézményi és jogi feltételek megteremtése,** például versenyhivatal, bankfelügyelet.
- **Allokációs funkció:** az állam beavatkozik az erőforrások elosztásába.
- **Újraosztási funkció:** a jövedelmek újraosztása elsősorban az adóztatás és a transzferek kifizetése révén megy végbe.
- **Stabilizációs funkció:** a stabilizációs beavatkozás általában a következő négy cél valamelyikére irányul: teljes foglalkoztatottság, árstabilitás, a költségvetés egyensúlya, valamint külgazdasági egyensúly.

A mi értelmezésünkben, illetve a rendszerszemlélet alapján, ezek csupán eszközök. És a legfőbb cél a harmonikus élet lehetőségének a biztosítása, mivel a polgárok legfőbb célja a boldogság, ami természetesen mindenkinek kicsit mást jelent, ezért sem szabad ennél pontosabban definiálni. A boldogság elvontsága azonban viszonylagos, hiszen van néhány ún. alapfeltétel, amelyek nélkül ezt nehezebb vagy lehetetlen elérni. Azt is számításba kell venni, hogy a jóllét vagy a boldogság eléréséhez szükséges feltételek némelyike csak áttételesen (indirekt módon) köthető állami feladatokhoz és lehetőségekhez. Ezzel pedig el is értünk a fenntarthatósági dimenzió egyik legnagyobb kihívásához. A fenntarthatóság azt jelenti, hogy jólétben élünk a természet adta kereteken belül.

A jólétről az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 2015. szeptember 25-én elfogadott határozat, a *Világunk átalakítása: a fenntartható fejlődés 2030-ig megvalósítandó programjának preambuluma* így fogalmaz: „...minden ember sikeres és teljes életet élhessen, valamint hogy a gazdasági, társadalmi és technológiai fejlődés a természettel összhangban történjék.”

Vagyis a jóllét és a fenntarthatóság azt jelenti, hogy harmóniában van egymással a környezeti, a társadalmi és a gazdasági sikeresség, azaz a rendszerek hármass optimalizáció mentén működnek. Ha mégis rangsorolnunk kell őket, akkor egyfajta tartalmazó viszony áll fenn, úgy, hogy a társadalom alrendszere a környezetnek, a gazdaság nevű halmazt pedig a társadalom tartalmazza.

A fenntartható fejlődés egy olyan békés alternatívát jelent, amely hosszú távon biztosítja mindenki számára a jóllétet a Föld

nevű bolygón. Ez olyan világot jelenthet, ahol a megtermelt javak méltányos elosztásával, a természet kizsákmányolása nélkül boldogulhat mindenki. Az emberi faj fennmaradásának feltétele, hogy képes legyen belátni: a fenntartható fejlődés valójában a túlélés záloga. A fenntarthatóság tehát nem leküzdendő akadály, hanem a lehetséges scenáriók közül annak a tudatos választása, amelyik figyelembe veszi a gazdasági érdekeken kívül a többi (gyakran nem számszerűsíthető) értéket is.

Fontosnak tartjuk megemlíteni, egyben felhívni a figyelmet arra, hogy a Millenniumi Fejlesztési Célokot felváltották a Fenntartható Fejlesztési Célok. Az ENSZ égisze alatt, magyar szakmai koordinátorok részvételével (Kőrösi Csaba és dr. Zlinszky János) kidolgozott fenntarthatósági útmutató egyben stratégiaalkotási sarokkö kell legyen minden olyan nemzet számára, amely megéri a fenntartható fejlődés fontosságát.

A célok és a magyar vonatkozások vizsgálata több kutatási műhelyben jelenleg is folyik. A *Jó Állam Kutatás* szempontjából is kiemelten fontos, hogy a mutatóink milyen viszonyban vannak a célokkal, illetve melyek azok, amik nem, vagy nem kellő súllyal jelennek meg benne. Mivel az ENSZ-célok globális szinten fogalmaznak meg feladatokat, számos olyan található közöttük, amelyeknek a magyar viszonyokra vonatkoztatása némi magyarázatot igényel. Azt nem állíthatjuk, hogy létezne akár csak egyetlen olyan cél is, amit hazánkban kipipálhatunk, ám vannak olyanok, amelyek prioritása alacsonyabb a feladat súlyossága vagy volumene miatt. Így nem is az a kérdés, hogy mely célokkal kell foglalkoznunk, hanem hogy melyek azok, amelyek helyi szinten nagyobb sikerrel kezelhetőek és kezelendők (ezekhez „csak” a források biztosítása szükséges), és melyek azok, amelyek országos jelentőségű hiányosságokra mutatnak rá.

1. A szegénység megszüntetése.
2. Az éhínség megszüntetése.
3. Egészséges élet és jóllét.
4. Esélyegyenlőség.
5. Nemek közti egyenlőség.
6. Fenntartható vízgazdálkodás.
7. Hozzáférés a modern energiához.
8. Fenntartható gazdasági gyarapodás.
9. Fenntartható iparosodás és innováció.
10. Egyenlőtlenségek csökkentése.
11. Fenntartható városok.
12. Fenntartható fogyasztás és termelés.
13. Klímaváltozás és hatásai leküzdése.
14. Fenntartható óceán- és tengerhasználat.
15. Szárazföldi ökoszisztémák védelme.
16. Békés és befogadó társadalmak.
17. Globális együttműködés.

Össességében elmondható a *Jó Állam Kutatás* eredményeihez kapcsolódóan, hogy az általunk kidolgozott indikátorok bármilyen jók és relevánsak is, pont csak annyit érnek, amennyire használják vagy használni fogják őket.

¹ A fejezet szerzői: Besenyey Mónika (a munkacsoport vezetője), Dr. Földi László, Dr. Hetesi Zsolt, Dr. Zsóka Ágnes

A fenntartható fejlődés olyan összetett rendszer, amely az élet, egy vállalat működését, sőt az állam valamennyi tevékenységét is áthatja. Valamely ország, régió vagy közösség hosszú távú sikeres fennmaradásának a titka abban rejlik, hogy meg tudja-e találni az adott helyen és időben a harmonikus lét megvalósításának módját. Ami azt is jelenti, hogy nincsenek abszolút és mindig érvényes igazságok. A fenntarthatóság egyik nehézségét az adja, hogy nem könnyű definiálni. A másik nehézség pedig abban rejlik, hogy a megvalósítás módja nem állandó (sem időben, sem pedig térben). Mint minden élő rendszer, ez is állandó változásban van, így a megfelelő működéséhez szükség van a megfelelő feltételekre. A károsító hatások nemcsak az aktuális működést nehezítik meg, de azt a képességet is, hogy a fenntarthatóság rugalmasan tudjon alkalmazkodni bizonyos változásokhoz.

A legújabb kutatások eredményei² alapján a jelenleg legkritikusabb (emberi életet fenyegető) természeti tényezők a biodiverzitás elvesztése és a biokémiai folyamatok felborulása, amelyek már túl vannak a rugalmas alkalmazkodás határán. Azaz visszafordíthatatlan a bekövetkezett változás. A klímaváltozás és a földhasználat átalakulása még éppen a rugalmassági határon belül van, ám ha a folyamatok iránya nem változik, akkor hamarosan ezek is visszafordíthatatlanná válnak.

A kutatás során olyan mutatókat kerestünk, és olyan módon csoportosítottuk őket, hogy

- rámutassanak aktuális kihívásokra,
- alkalmasak legyenek döntéstámogató eszközként való használatra,
- érthetőek és jól kommunikálhatóak legyenek,
- összehasonlíthatóak legyenek.

Mára átalakulni látszik az a kezdeti kép, hogy a fenntarthatóság (környezeti és társadalmi) szempontjából a gazdasági megfontolások jelentik a legnagyobb kihívást. Egyre nagyobb jelentőséggel bír az információ, a kommunikáció és a szemléletformálás.

A gazdasági rendszer ugyanakkor még mindig a gondolkodásunk alapját képezi (de az ország működésének mindenképpen). A szervezetek, így a nemzetgazdaság is, anyag- és energiaáramlásokon alapuló rendszerek összessége.

Az államnak gondos gazda módjára kell bánnia a természeti és társadalmi értékekkel is. Míg a hibás gazdasági döntések rövid távon láthatóak és érzékelhetőek, a környezeti és emberi erőforrást pazarló vagy károsító döntések általában sokkal hosszabb távon vezetnek katasztrófához.

Az Alaptörvény így fogalmaz: „A természeti erőforrások (...) védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.” (P cikk)

Az indikátorok ismételt felülvizsgálatakor és kiválasztásakor azt tartottuk szem előtt, hogy valamennyi dimenzió (környezeti, társadalmi, gazdasági) megfelelő súllyal szerepeljen a végső (teljes) indikátorszettben.

A 2017-es jelentés fenntarthatósági hatásterülete továbbra is az alábbi dimenziókra tagolódik:

1. Éghajlatváltozás

Bár Magyarország ratifikálta a párizsi klímaegyezményt, és a célok teljesítésével is jól állunk, sajnos a Globális Kockázati Jelentés³ szerint a kérdés még mindig a lista élén áll. A klímaváltozást visszafordítani nehéz, a legfontosabb célok az alkalmazkodás területén jelentkeznek. Hazánknak is mindent el kell követnie a folyamat lelassítása, esetleges visszafordítása érdekében, de ez csak nemzetközi összefogással lehet sikeres.

2. Természeti erőforrások

Az Alaptörvényben deklarált felelősségen túl közismert tény, hogy a gazdasági termelés alapját azok az erőforrások adják, amelyek adott helyen adott technológiával elérhetőek és feldolgozhatóak. Olyan rendszereket kell működtetnünk, amelyek a természetet csak a megújuló képességén belül terhelik. A természeti tőke nélkül a gazdaság és a társadalom összeomlik.

3. Energia- és vízgazdálkodás

A társadalom működése során két erőforrás: az energia és a víz felhasználása különösen nagy jelentőséggel bír. A cél, hogy olyan energiarendszert alakítsunk ki, amely az ellátásbiztonság és a versenyképesség mellett magában foglalja a fenntarthatóságot is. A vízzel való takarékoság és a meglévő vízkészletek védelme stratégiai jelentőségű.

4. Környezeti terhelések

Mára az ökológiai lábnyom fogalma egyenlővé vált az ember által a természetre gyakorolt hatások összességével. A társadalmi tevékenységek kibocsátásának nyomon követése annak a közvetlen mérésére szolgál, hogy mekkora terhet okozunk a természetnek a szennyeződéseink semlegesítésével. Mára a körkörös gazdaság modellje, azaz a „bölcstől bölcsőig” szemlélet testesíti meg a hulladékmentes gazdaság eszményét.

5. Társadalmi fenntarthatóság

A társadalmat alkotó egyének sokfélesége és eltérő igényei miatt a társadalmi fenntarthatóság egy nehezen nyomon követhető jelenség. A dimenzió mutatóinak kialakítása során azokat ragadtuk meg egy-egy mutatóval, amelyek a jólét mérésére véleményünk szerint a legalkalmasabbak. A méltányos, művelt és hosszú, egészséges, boldog életet élő emberek ideája lebegett a szemünk előtt.

Az volt a feladatunk, hogy Magyarország helyzetét és kihívásait megvizsgáljuk, globális és lokális vonatkozásaival együtt. Bemutatjuk, hogy nemzetközi viszonylatban hol állunk, hogyan hatnak a globális vagy regionális folyamatok. Amikor egy ország, felismerve a hosszú távú érdekeit, a fenntarthatóságot prioritásként kezeli, egyben versenyelőnyt teremt a körkörös gazdaság és a társadalmilag felelős vállalatok számára is.

A piac és az egyének nem feltétlenül a hosszú távú szempontok figyelembevételével hozzák meg a döntéseiket, ezért a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése elsősorban állami felelősség és feladat.

² www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/planetary-boundaries/about-the-research/the-nine-planetary-boundaries.html

³ The Global Risks Report 2017 (www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2017)